

Bråta hagar

L2020:8140, L2020:8141, L2020:8142, L2020:8143
Olivehult 10:3, Kristberg socken, Motala kommun, Östergötland
Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Östergötlands län med platsen
för utredningen markerad i rött.*

© 2020 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2020:60

Författare	Erica Strengbom
Kvalitetsgranskning	Nina Balknäs
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Utredningsområdet sett från norr.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2020:60

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1

Bråta hagar

L2020:8140, L2020:8141, L2020:8142, L2020:8143

Olivehult 10:3, Kristberg socken, Motala kommun, Östergötland

Erica Strengbom

Lst dnr 431-5637-2020

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Östergötland
Kommun	Motala
Landskap	Östergötland
Socken	Kristberg
Fastighet	Olivehult 10:3
Fornlämningsnummer	L2020:8140, L2020:8141, L2020:8142, L2020:8143
Lämnings typ	Fossil åker, röjningsröse, gränsmärke
Datering	Historisk tid

Typ av undersökning	Utredning etapp 1
Länsstyrelsens beslutsdatum	2020-06-18
Länsstyrelsens diarienummer	431-5637-2020
Uppdragsnummer i Fornreg	202000837
Arkeologgruppens projektnummer	P20051

Projektledare	Annica Ramström
Fältpersonal	Erica Strengbom, Ebba Knabe

Undersökningstid	2020-07-30
Undersökt yta	21,5 hektar
Inmätningsteknik	Handhållen GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

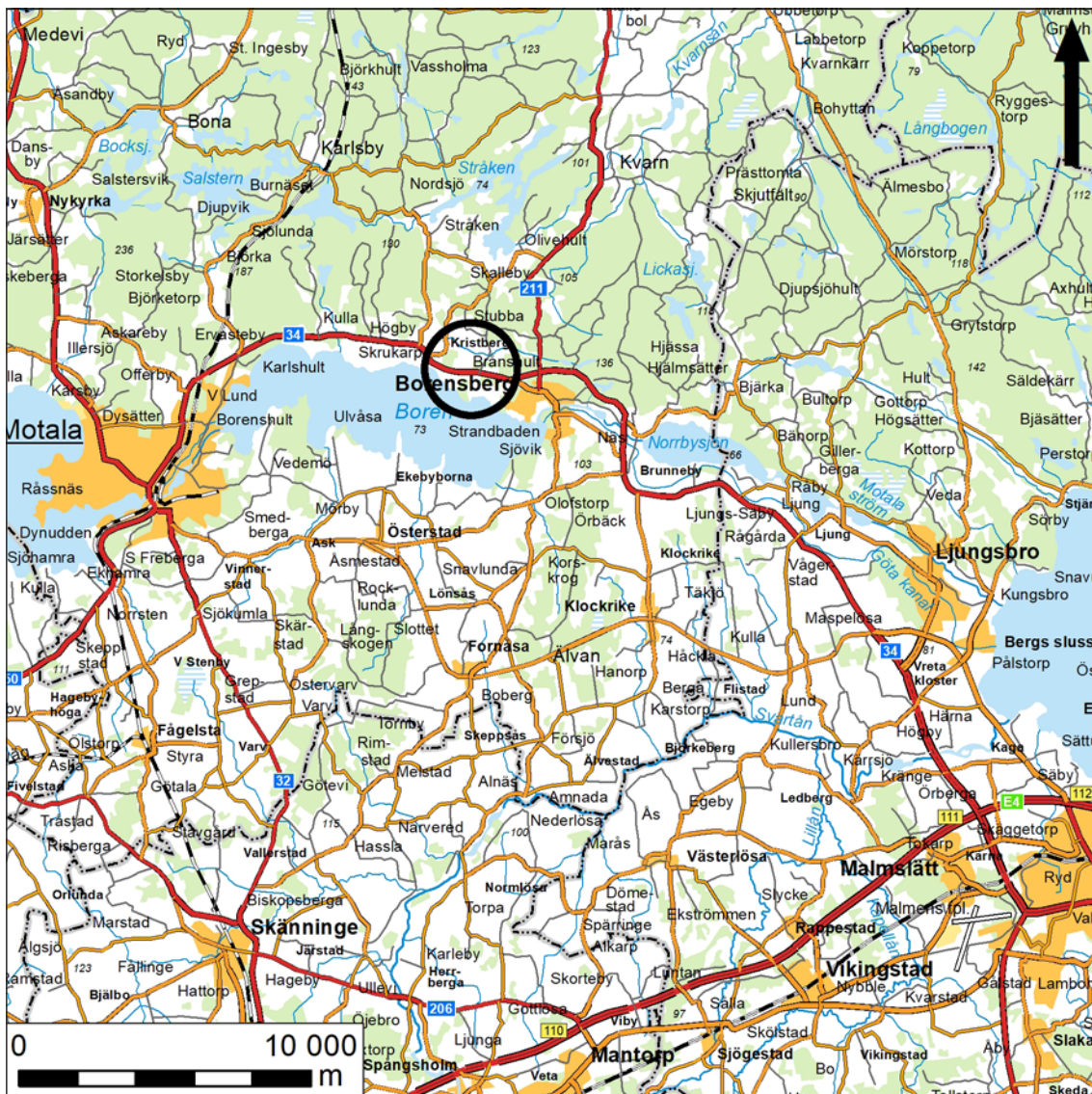
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd påträffades.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	7
Syfte och målgrupper	8
Metod och genomförande	8
Resultat	9
Kart-och arkivstudier	9
Fältinventering	9
Objekt 1. Fossil åker (röjningsröseområde) L2020:8140	12
Objekt 2. Röjningsröse L2020:8141	12
Objekt 3. Gränsmarkering L2020:8143	12
Objekt 4. Röjningsröse L2020:8142	13
Tolkning	13
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	14
Referenser	15

Figur 1. Karta över Borensberg med platsen för utredningen markerad med svart.
Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Arkeologgruppen AB har genomfört en arkeologisk utredning etapp 1 inom fastigheten Olivehult 10:3 i Motala kommun. Utredning utfördes med anledning av en utökad detaljplanering inom området. Utredningen bestod av en inledande kart- och arkivstudie följt av en fältinventering som utfördes under sommaren 2020. Vid fältinventeringen påträffades röjningsrösen, ett röjningsröseområde och en gränsmarkering. Samtliga lämningar har utifrån kartstudier bedömts som övriga kulturhistoriska lämningar.

Inledning

Motala kommun planerar att detaljplanelägga ett område väster om Borensberg i ett område kallat Bråta hagar. I samband med detaljplaneringen har Arkeologgruppen AB utfört en arkeologisk utredning etapp 1 i området. Utredningen omfattade ett område på cirka 21,5 hektar. Utredningen genomfördes av Ebba Knabe och Erica Strengbom den 30 juli 2020. Beställare var Motala kommun och beslutande i ärendet var Länsstyrelsen i Östergötlands län (dnr 431-5637-2020).

Bakgrund och kulturmiljö

Inga forn- eller kulturlämningar finns registrerade inom planområdet varken i Kulturmiljöregistret (KMR) eller i Skogens pärlor.

I närområdet finns gott om fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar från skilda tidsperioder, men inom och i direkt anslutning till utredningsområdet är mer sparsmakat. Cirka 1 kilometer väster om utredningsområdet ligger gården Haget där två yxor påträffats. Typ och material är inte specificerat i KMR, men antas vara stenyxor.

Flera arkeologiska utredningar och undersökningar har utförts i närheten av Bråta hagar. Cirka 300 meter öster om det nu aktuella utredningsområdet finns ett område med fossil åkermark (L2009:7925) bestående av röjda ytor och röjningsrösen. Området karterades och undersöktes år 2006. Inför breddningen av väg 34 norr om utredningsområdet har flera arkeologiska åtgärder utförts. Nordöst om Bråta hagar har en stenåldersboplats (L2008:3549) och två färdvägar (L2008:3593, L2008:3363) undersökts. I samma område finns ytterligare en stenåldersboplats, en torplämning, röjningsrösen och en kolningsanläggning (KMR).

Syfte och målgrupper

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om fornlämningar berörs av ett planerat arbetsföretag. Utredningen skulle preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet. Resultaten från utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i företagarens planering.

Utredningens målgrupper är främst Länsstyrelsen och Motala kommun. Resultaten kan även komma att användas av undersökare när en undersökningsplan för fortsatta arkeologiska åtgärder ska upprättas.

Metod och genomförande

Arbetet inleddes med arkiv-, litteratur- och kartstudier och omfattade en genomgång av de digitala arkiven. Först gjordes en nedladdning av objekt registrerade i Fornreg i syfte att klarlägga den befintliga fornlämningsbilden i området. En kompletterande sökning i Skogsstyrelsens arkiv *Skog & Historia* har också gjorts. Vidare gjordes en kontroll av eventuella arkeologiska insatser i området. Efter det gjordes en genomgång och djupanalys av Lantmäteriets historiska kartmaterial på nätet, vilket innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv och Lantmäterimyndighetens kartarkiv. Syftet var att hitta eventuella försvunna bebyggelseenheter eller andra idag försvunna, men tidigare karterade lämningar inom utredningsområdet. Statens Historiska Museums fynddatabas har använts för att spåra arkeologiska lösfynd i området.

Efter arkivstudierna genomfördes en fältinventering, vilket innebar att utredningsområdet besiktigades okulärt i syfte att hitta tidigare ej kända forn- och/eller kulturlämningar ovan mark samt att bedöma eventuella boplatslägen inom ytan. Vid fältinventeringen utnyttjades resultaten från arkivstudierna som vägledning till hur marken nyttjats tidigare. För att fördjupa förståelsen av landskapet har SGU:s kartgenerator studerats utifrån jordartskartor och forna strandlinjenivåer.

Resultat

Kart-och arkivstudier

Det digitala kartmaterialet som finns att tillgå på Lantmäteriets hemsida består en geometrisk avmätning från år 1642 och häradsekonomiska kartan från åren 1868–1877 samt den ekonomiska kartan från 1950-talet. Äldre flygfoton finns också att tillgå över området.

De äldre flygfotona och den ekonomiska kartan från 1950-talet visar en något annorlunda bild av området än dagens. Den östra delen som idag är bevuxen med planterad skog utgjorde under 1950-talet åker- och hagmark och saknade helt trädvegetation.

I utredningsområdets östra del syns på ekonomikartan ett område benämnt som ängen. Strax intill, men utanför utredningsområdet ligger Ängsstugan och en större ekonomibyggnad. Namnen finns kvar på dagens fastighetskarta och ängen finns delvis kvar idag som en överväxt öppen yta. På häradsekonomiska kartan från åren 1868–1877 ligger på platsen för Ängsstugan istället klockarebostaden. Kartan visar utredningsområdet som mindre åkerytor, hagmark och impediment. Åkrarna ligger i utredningsområdets sydvästra del och tillhör gården Paradis inägomarker. I öster syns impediment, ängs- och hagmarker benämnda Bråta hagar, Klockareängen och hagmark tillhörande Svansäter.

Den äldsta kartan över området, den geometriska kartan från år 1642 visar utredningsområdet som små långsmala ängstegar och hagmark med gärdesgårdar. Berg och sten är också utritat i öster. En av ängarna benämns Bråta ängar och i områdets östra del förekommer namnet Bråta hagar.

SGU:s jordartskartor och vattenkartor har också studerats. SGU:s jordartskarta visar att underlaget består av glacial silt och lera, med inslag av sandig siltig morän i söder. Den östra delen av området visar två områden av urberg och däremellan sandig morän. Områdena med sandig morän är de ytor som idag består av granskogsplantering. Höjden över havet ligger på nivåer mellan 85- 90 meter över havet (SGU).

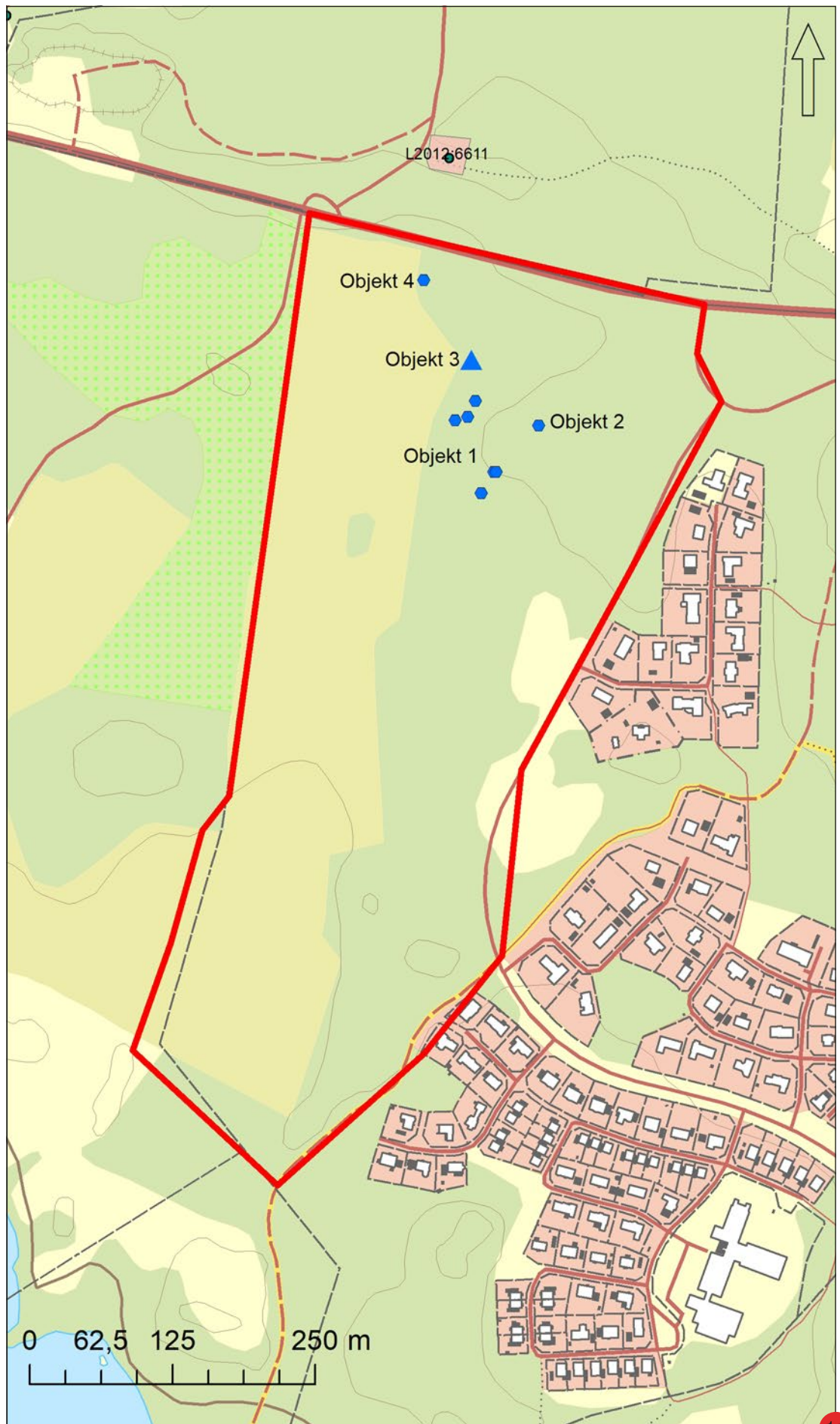
Fältinventering

Utredningsområdet består i väster av flack ängsmark angränsande till gården Paradis. Söderut ligger sjön Boren. I norr begränsas området av väg 34 och i öster finns ett villaområde. Området är idag obebyggt och utgörs i den västra delen av vall och i öster av impediment med två flacka partier med planterad granskog. Utredningens fältdel utfördes den 30 juli år 2020 och inventeringen inleddes i den nordvästra delen som idag består av gräsvall. Åkermarken är flack med en mindre åkerholme bestående av berghällar med uppkastade röjningsstenar från åkermarken. Längst i söder sträcker sig utredningsområdet mot en flack närmast sank lövskog som genomkorsas av ridstigar.

Figur 3. Utsnitt ur häradsekonomska kartan över området. Ej till skala.

I sydöst övergår området till i berg beväxt med blandskog. Terrängen är rik på block, större sten och berg i dagen. I de östra delarna finns även två flacka områden med planterad granskog och en långsmal äng. I skogsplanteringen finns röjda skogsgator och spår av skogsmaskiner men även de äldre skogsdikena är synliga. Vidare norrut finns ytterligare en blockrik bergshöjd bitvis övertorvad, på vissa ställen syns berg i dagen.

Figur 4. Utredningsområdet med inmätta objekt. Skala 1:5 000.

OBJEKT 1. FOSSIL ÅKER (RÖJNINGSRÖSEOMRÅDE) L2020:8140

Längs med åkerkanten och i västslänten ner mot åkern påträffades fem röjningsrösen. De var övertorvade och bestod av sten i storleken 0,2–0,5 meter. Rösena hade en rundad eller avlång form med genomsnittlig diameter på cirka 3 meter och en svagt välvd profil. Rösena ligger längs med åkerkanten och en bit upp i en västslänt som fram i modern tid varit betesmark.

Området kring rösena är idag överväxt med högt gräs och sly men inga andra formelement som kan tillhöra fossil åkermark så som vallar eller terrasskanter kunde iakttas kring rösena. Däremot syns rösena på ekonomkartan och flygfoton från 1950-talet vilket visar att de brukats in i sen tid. Rösena bedöms därmed som övrig kulturhistorisk lämning.

OBJEKT 2. RÖJNINGSRÖSE L2020:8141

På bergskrönet påträffades ytterligare ett röjningsröse som mätte 7×5 meter. Röjningsstenar i storleken 0,4–0,6 meter låg kring flera större markfasta block. Röjningsröset syns på ekonomkartan och flygfoton från 1950-talet vilket visar att det brukats in i sen tid och det bedöms därmed som övrig kulturhistorisk lämning.

OBJEKT 3. GRÄNSMARKERING L2020:8143

I den nordöstra delen av utredningsområdet finns en gränsmarkering i form av ett rest stenblock. Blocket ligger intill ett åkerdike och markerar en fastighetsgräns markerad på 1950-talets ekonomkarta. Idag finns inte denna gräns. Antikvarisk bedömning: övrig kulturhistorisk lämning.

Figur 5. Gränsmärke sett från söder.

OBJEKT 4. RÖJNINGSRÖSE L2020:8142

Ytterligare ett röjningsröse påträffades i utredningsområdets norra del på en åkerholme i åkerkanten. Röjningsröset låg på en berghäll och bestod av stenar i storleken 0,3–0,5 meter. Röjningsröset var avlångt och mätte 10×5 meter. På flygfoton och ekonomkartan från 1950-talet syns röset och berget ligga i åkermark. Antikvarisk bedömning: övrig kulturhistorisk lämning.

Figur 6. Röjningsröse objekt 4.

Tolkning

Rösena är troligen spår efter röjning av den västra åkerytan och röjning i hagmarkerna. Det är inte möjligt att utifrån en okulär besiktning bedöma ålder på rösena men röjningsrösena finns markerade på häradsekonomska kartan och är synliga på flygfoton från 1950-tal. Då inga andra formationer med anknytning till äldre tiders åkerbruk, eller belägg i det historiska kartmaterialet hittats, bedöms samtliga röjningsrösen som övrig kulturhistorisk lämning utifrån lämningstypslistan. Inga indikationer på fornlämningar dolda under mark kunde iakttas.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med den arkeologiska utredningen etapp 1 var att fastställa om det fanns fornlämningar inom utredningsområdet. Arkeologgruppen AB anser sig ha fullgjort sitt uppdrag genom att via kart- och arkivstudier och fältinventering ha bedömt de påträffade objekten. Jordartskartor och forna strandlinjenivåer har också studerats i syfte att hitta potentiella boplatslägen. Arkeologgruppen AB har följt den metod som redogjordes för i undersökningsplanen, vilken följde Länsstyrelsens förfrågningsunderlag. Arkeologgruppen AB har också följt den budget och de tidsramar som fanns för ärendet.

Referenser

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Rikets allmänna kartverks arkiv. Häradsekonomiska kartan 1868-1877. Akt J112-55-16.

Rikets allmänna kartverks arkiv. Ekonomiska kartan 1948. Akt J113- 8F8d50

Lantmäteristyrelsens arkiv. Geometrisk avmätning 1642. Kristberga socken, Paradis nr 1-4

Webbmateriäl

http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html

<https://app.raa.se/id/secure/fornreg/uppdrag/a61f997f-6f8c-42ec-9640-9694fba0ff82>

<https://www.skogsstyrelsen.se/skogensparlor/SkogHistoria/?objektid=3056101>

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2020:60

